

НЕСТОР ЛІТОПИСЕЦЬ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ІСТОРІЇ (ДО 960-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

Нашу країну знають у всьому світі. Передовсім, це заслуга видатних особистостей, які у різних сферах (культурній, політичній, спортивній тощо) прославляли Україну та формували імідж нашої держави.

Одним із таких людей є історик, діяч церкви, агіограф Нестор Літописець. Його праця «Повість минулих літ» на сьогоднішній день залишається основним джерелом історії слов'ян, становлення та розвитку Київської Русі, літературною пам'яткою того періоду. Нестор по праву вважається основоположником старослов'янської літературної мови та батьком української історії. На його честь українці відзначають 9 листопада День української писемності та мови. Мета дослідження: прослідкувати деякі етапи з біографії Нестора Літописця, проаналізувати окремі аспекти його діяльності як історика та агіографа, одного з основоположників старослов'янської літературної мови, виокремити роль Нестора у вітчизняній історії.

Нестор - агіограф і літописець, основоположник давньоруської історіографії, перший вітчизняний історик, видатний письменник, мислитель і вчений, чернець Києво-Печерського монастиря. Що нам відомо про цю видатну особистість? Народився він у 1056 році в Києві, ймовірно у багатій і знатній родині, так як отримав гарну освіту, знав іноземні мови. Відомо, що у віці 17 років Нестор прийшов до печерських первоначальників Антонія і Феодосія з бажанням присвятити своє життя церкві. Він хотів стати ченцем і прийняв цей сан від ігумена Стефана – першого єпископа Волинської землі, а пізніше був висвячений у сан диякона.

Історик Петроченко а. М. вказує [2, с. 12], що Нестор із молодих літ виявив навички в усіх чернечих чеснотах: у постійному прагненні й дотриманні чистоти тілесної й душевної, в добровільній бідності, глибокому смиренні, безвідмовній покорі, суворому пості, безперервній молитві, яскравим прикладом яких служило для нього життя перших святих Печерських – Антонія і Феодосія. Тернистий і багатотрудний свій шлях до істини Нестор яскраво і повно висвітлює у літописних працях. Він завжди виявляв глибоку смиренність та постійно змиряв себе, самохарактеризуючи як недостойного, грубого та переповненого численними гріхами.

Нестор відомий передовсім як літописець і письменник-агіограф. Під час перебування в монастирі він поступово виявляв тягу до отримання знань. Старанно вивчав Євангеліє, життя грецьких святих, багато читав, досліджував твори святих отців і навчав інших. Нестор був одним з найосвіченіших людей свого часу.

Справою життя Нестора стала книжна справа і складання літописів. В цьому він продовжив справу ігумена Києво-Печерського монастиря Нікона та ігумена Іоанна. Нестор був літописцем із широким історичним світоглядом та великим літературним хистом. Сам Нестор про своє захоплення казав: «Велика буває користь від учення книжного. Книги наказують і вчать нас шляху до розкаяння, бо від книжних слів набираємося мудрості й стриманості... Той, хто читає книги, бесідує з Богом або святими мужами».

Український археолог та історик Толочко П. П. зазначає, що письменницьке обдарування Нестора з плином років відточується, вдосконалюється і досягає рівня найвищої майстерності. Уже в перші роки життя в обителі Нестор Літописець виявляє себе в ролі блискучого агіографа [5, с. 29]. Одним із його відомих творів є «Житіє Бориса і Гліба», що було написано Нестором після перевезення в 1072 році мощей братів Бориса і Гліба в місто Вишгород. Твір створений у відповідності з усіма церковними канонами. Житіє починається великим риторичним вступом, після чого йде вже безпосередньо опис центральних подій.

У тексті дається життєпис Бориса і Гліба, синів великого князя Володимира, і розповідається про те, як в ході міжусобної війни вони прийняли смерть від руки свого старшого брата Святополка Окаянного. Описуючи ці події, Нестор Літописець особливо підкреслює святість і християнське смирення і покірність братів, які з радістю приймають мученицьку загибель та підносять її до рівня торжества над міжусобної ворожнечею. Завершується житіє зверненням-молитвою до святих. Твір вражає красномовством та яскравою виразністю і має велику художню цінність.

В 80-х роках XI ст. Нестором створюється «Житіє Феодосія Печерського». Опис життя преподобного Феодосія Печерського є основним джерелом відомостей про долю цього незвичайного православного святого церковного діяча. Це видатний твір давньоруської писемності. Він був написаний строго за існуючими тоді канонами, але при цьому став художньою цінністю, адже композиція і зміст життєпису має свої особливості.

У творі показаний весь життєвий шлях Феодосія Печерського від народження і до самої смерті. Нестор прославляє в ньому християнське смирення, послух і стійкість преподобного старця, його образ втілює в собі милосердя, співчуття та любов до людей. В творі, крім безпосередньо життєпису, описується також побут раннього періоду існування Києво-Печерської обителі.

Але найголовнішою працею Нестора є «Повість минулих літ». Літописець не є єдиним її автором. Він звів в одне ціле різні літописи, створені його попередниками, творчо опрацював їх, збагатив своїм [4, с. 11].

Повість є неоднорідною. Крім докладної описової частини, у творі містяться також життя святих, народно-поетичні перекази, історичні й інші вставні матеріали. Руський літописець спочатку веде оповідь про

біблійні часи і про виділення слов'ян в окрему націю. Потім йдеться про численні племена, виникнення та розвиток Київської Русі аж до самого початку XII століття.

З літопису ми дізнаємося відомості про правління Рюриків, про життя перших великих князів. Велика увага приділяється життєписам святих, а також різним історичним подіям - війнам, боям, походам. Центральне місце у творі займає вибір віри й хрещення Русі.

Крім багатих історичних відомостей в творі містяться також авторські відступи, роздуми на тему добра і зла. Нестор проявляє себе як дослідником і патріотом, так і неабияким мислителем і філософом. Пізніше «Повість минулих літ» стала джерелом для подальших літописних праць. Значення твору неможливо переоцінити.

Крім того, твір завдяки своїм художнім якостям став головним літературним пам'ятником того часу. Ця праця є ще і важливим юридичним документом, адже до його складу входять деякі закони і настанови.

«Повість минулих літ» зіграла значну роль в створенні більш пізніх літописів та подальших літературних історичних творів. Твір має і колосальну виховну роль. З покоління в покоління він вчить патріотизму і гордості за свій народ, вшанування його славної історії.

Нестор дотримувався літописних форм і хронологічного викладу подій, але через прагнення висловитися ширше й докладніше у творі присутні численні вставні оповіді в «Повісті минулих літ». Це значно виходить за рамки загальноприйнятих тоді літописних творів. Нестор на відміну від більшості ченців, що прагнули всіяко прикрасити події, викладав тільки факти. Він хотів відобразити справжнє життя свого народу, звичаї, традиції та уклад. Завдяки цій праці ми можемо судити не тільки про великі подвиги князів, а й про їх характер.

Нестор був незалежною в своїх поглядах людиною. І це часто викликало незадоволення князів. Відомо, що Володимир Мономах був невдоволений деякими місцями його «Повісті...» і наказав після смерті Літописця переписати й передатувати окремі місця твору. Цей наказ виконав ігумен Києво-Печерської лаври Сильвестр. Потім твір зазнав й інших переробок.

Відомий український публіцист і громадський діяч М. Слабошпицький називає Нестора першим істориком України та батьком української історії перш за все, через його ґрунтовні історичні твори [3, с. 80]. «Повість минулих літ» в наші дні залишається найважливішим джерелом фактів і відомостей з історії того періоду. Цю працю можна назвати одним з основних джерел з етнографії східноєвропейських народів того часу, адже у ній містяться не тільки основні історичні події, а й інформація про побут, мову і вірування різних слов'янських племен.

Помер Нестор Літописець ймовірно у 1113 році. Був похований в Ближніх печерах преподобного антонія Києво-Печерської Лаври.

Для вшанування пам'яті у XVII столітті було написано життє про Нестора, яке увійшло до друкованого Києво-Печерського патерика (1661) і «Книги житій святих» (1689-1705) Дмитрія Туптала. Для вшанування Нестора у 1872 р. було засновано історичне товариство Нестора Літописця. Образ Нестора відобразили скульптори М. Антокольський та Ф. Сокоян.

Нестор був канонізований Руською православною церквою як Преподобний Нестор Літописець, також він входить до списку святих Римської Католицької церкви як Нестор Літописець Печерський.

Українською православною церквою було встановлено Орден преподобного Нестора Літописця (I, II та III ступенів). Цим орденом нагороджуються єпископат, духовенство, миряни, державні діячі, журналісти, письменники, поети та освітяни за особистий внесок у видавничу, церковно-літературну та письменницьку діяльність, за поширення світлих ідеалів православ'я в суспільно-політичному житті України.

Другим президентом України Леонідом Кучмою встановлено у 1997 році щорічно 9 листопада відзначати День української писемності та мови на честь преподобного Нестора Літописця.

Отже, Нестор Літописець посідає визначне місце у вітчизняній історії. Він був діячем церкви, істориком, літописцем, агіографом. Літопис «Повість минулих літ» став визначною пам'яткою руської історії та літератури, основним джерелом історії того періоду. Ця праця відіграла велику роль у формуванні літературної мови та історичних знань. Нестор вважається батьком української історії та основоположником старослов'янської літературної мови.

Список використаної літератури

1. Повість минулих літ // Бібліотека літератури Давньої Русі. Т.1. – СПб, 1997. (За списком по Іпатіївському літописі) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : znaimo.com.ua /Повість_минулих_літ.
2. Петроченко а. М. Нестор Літописець та його книги / А. М. Петроченко // Вісник придніпровської державної академії будівництва та архітектури.– 2011. - №11-12. – С. 122.
3. Слабошпицький М. Ф. Батько української історії / М. Ф. Слабошпицький // З голосу нашої Клію (Події і люди української історії). – 1993. – С. 80-82.
4. Медвідь А. М. «Повість минулих літ» Нестора Літописця як видатна пам'ятка риторичної спадщини Київської Русі / А. М. Медвідь // Освіта регіону. – 2010. - №1. – С. 10-11.
5. Толочко П. П. Нестор – літописець Київської Русі : до 1500-річчя Києва / П. П. Толочко // Український історичний журнал. – 1981. – № 12. – С. 27–31.
6. Гусарев В. Літописець Нестор / В. Гусарев, Ю. Калінцев // Палітра педагога. – 2002. - №3 – С. 3-4.